

DEZIDERATELE NAȚIONALE ALE ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA REFLECTATE ÎN PRIMA GAZETĂ POLITICĂ ROMÂNEASCĂ TIPĂRITĂ CU CARACTERE LATINE — „ORGANUL LUMINĂRII“ (1847—1848)

de maior COSTICĂ PRODAN

Înceștarea dramatică a românilor din Transilvania pentru emancipare națională și progres social din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea a cunoscut, pe plan conceptual, noi fundamentări specifice evoluției ulterioare așa-numitului secol al luminilor. Bărbați luminați și căliți la flacăra fierbinte a dragostei de neam și țară au descifrat sensul manifestărilor poporului român în întreaga lui istorie și au dezvăluit din tainicile firide ale spiritului românesc acel fel de a fi și de a gândi al neamului nostru care i-au asigurat dăinuirea în străvechea vatră dacică.

Astfel, pe drumul deschis de cronicarii noștri Grigore Ureche, Ion Neculce, Miron Costin, de către ilustrul om de cultură Dimitrie Cantemir și de alți reprezentanți de seamă ai spiritualității românești, care au înmănușat ideile și concluziile de inestimabilă valoare în uriașa carte a existenței noastre, au pășit mai departe Inochentie Micu, reprezentanții Școlii ardelene și autorii Supplex-ului care au transformat aceste idei și concluzii în argumente științifice și arme politice pentru apărarea ființei proprii, pentru dobândirea libertății și independenței poporului român. Intelectualitatea ardeleană a urmărit ca prin argumentația istorică a originii latine, a vechimii și continuității românești să impună în fața oprimatorilor străini ridicarea românilor de la starea de „tolerați“ pe propria glie la cea de națiune cu drepturi depline.

Marea ridicare la luptă a maselor de la 1784 a reliefat, pe de o parte, identitatea de interese pe plan național a țărănimii și intelectualității, iar pe de altă parte, necesitatea conjugării eforturilor tuturor românilor, indiferent de clasa sau categoria socială din care făceau parte, pentru realizarea unui front comun împotriva dominației străine, pentru afirmarea ființei și demnității naționale în fața celor ce voiau să spulbere limba și credința, tradițiile și cultura românească.

Energia uriașă a poporului în deșteptare trebuia canalizată într-un singur șuvoi. Unul din mijloacele înfăptuirii acestei cerințe a fost presa. Iar pentru românii din Transilvania, care erau excluși din viața politică, rolul presei, ca puternic generator de opinie publică, creștea în importanță prin faptul că aceasta constituia singura armă accesibilă și legal posibilă.

Ideea editării unei gazete politice românești în Transilvania s-a născut la Blaj, oraș ce reunea în deceniul al patrulea al sec. al XIX-lea

spirite luminate ale neamului : Timotei Cipariu, George Bariț, Simion Bărnuț, Aron Pumnul ș.a. Pentru prima oară, Timotei Cipariu a procurat „Curierul românesc“ pe care l-a dat și celorlalți profesori din Blaj să-l citească. „Acum în mulți din dascălii din Blaj se născu dorința să înființeze și în Transilvania un ziar românesc. După mai multe dezbateri însă, petrecute în localul tipografiei între T. Cipariu, Ioan Rusu și George Bariț, ei se convinseseră la urmă din cauza cenzurii, ce și «Ceasloavele» încă le supunea la control, această dorință de însemnătate, deocamdată cu greu se va putea duce la îndeplinire, și mai ales în Blaj, asupra cărui orașel de secole și cultură românească erau pururea fixate privirile stăpînirii. Dar nu deznădejduiesc, ci dimpotrivă în cugetele lor se întorc spre Brașov unde împrejurările erau mai favorabile pentru astfel de scrieri românești“¹.

Așa cum nădăjduise în cugetul său intelectualitatea blăjeană, prima gazetă politică românească din Ardeal, „Gazeta de Transilvania“ a apărut la Brașov la 12 martie 1838 sub redacția lui George Bariț. La Blaj, unde s-a născut ideea pentru o gazetă românească, nu s-a renunțat la lupta pentru obținerea dreptului de a edita o foaie în limba română. Un merit deosebit în înclăștarea acerbă cu autoritățile transilvănene a revenit lui Timotei Cipariu, care a înlăturat rînd pe rînd toate piedicile din cale pînă cînd și orașelul de la confluența Tîrnavelor a reușit să scoată de sub teasurile tipografiei sale la 4 ianuarie 1847 foaia românească „Organul luminării“.

Sub această denumire a apărut de-a lungul anului 1847, iar în 1848 pînă la 28 aprilie. După această dată, între 12 mai și 13 octombrie 1848, seria gazetei a continuat sub denumirea de „Organul național“. Schimbarea denumirii gazetei s-a produs ca urmare a furtunoaselor evenimente din viața politică românească de la 1848. Alături de T. Cipariu, redactorul gazetei, și-au desfășurat activitatea, în calitate de colaboratori-editori, Aron Pumnul, Iosif Many și A. Many.

Apariția gazetei tocmai la Blaj, în regiunea comitatelor, a constituit un răsunător succes pentru intelectualitatea românească. Obiectivele propuse de noua foaie politică românească erau răspîndirea culturii în rîndul poporului, cultivarea idealului național al românilor, propagarea egalității în drepturi politice și naționale a tuturor membrilor societății, răspîndirea ideilor politice ale vremii ș.a. Bineînțeles, aceste obiective nu au putut fi formulate în mod deschis din cauza asprimii fără limite a cenzurii, dar redactorii au reușit să găsească modalitățile cele mai diverse pentru a-și atinge țelul propus. Însăși redactarea gazetei în întregime, inclusiv numerotarea paginilor și a diferitelor rubrici și capitole, cu caractere latine este deosebit de sugestivă și ilustrează în cel mai înalt grad orientarea spre slujirea intereselor naționale ale românilor din Transilvania. Chiar ideile cuprinse în programul gazetei, schițat de către redactori în primul număr, sînt suficient de grăitoare în privința obiectivelor propuse : „Cînd atîtea interese de zi în zi mai noi răsar pe cîmpul vieții poporului român, cînd fibrele în corpu-i amorțit par că vor să

¹ Dr. Ioan Rațiu, *Timotei Cipariu (Viața și activitatea lui)*, Tipografia seminarului arhidiecezan, Blaj, 1905, p. 47.

înceapă a pulsa mai repede și o tină ră roșeață a i se revărsa pe palida-i față — a mai rămîne, a mai întîrzia era cu neputință”².

Abordarea problemelor referitoare la istoria și limba poporului român constituiau puternice arme în acțiunea de emancipare națională și socială și elemente de prim ordin pentru fortificarea conștiinței naționale. Deci studiile istorice și lingvistice apărute în foaia blăjeană nu trebuie privite unilateral, adică numai sub aspectul răspîndirii culturii în mase, ci și ca puternice argumente pentru dovedirea vechimii, continuității și autohtoniei românilor în Transilvania, pentru afirmarea idealului național. Realitățile românești din trecut deveneau temeuri pentru aspirațiile viitoare.

Ideea de unitate națională și-a găsit loc continuu în paginile „Organului luminării”, chiar dacă, din cauza cenzurii, nu a fost expusă direct. Denumirile de „Dacia” „România” sau expresiile „secol al unirii naționale”, „timp al deșteptării naționale” ș.a. ilustrează sugestiv intențiile editorilor. De asemenea, în paginile gazetei sînt abordate probleme care priveau viața și activitatea românilor din principatele Moldovei și Munteniei culese din foile tipărite la răsărit și sud de Carpați: „Noi luărăm numai acum cele dintii IX numere din «Albina românească», și după raritatea în părțile noastre ne simțim obligația a da extrase din cele mai importante ce ni se par în această veterană gazetă, atît politică cît și literară”³.

Succesele și realizările de peste munți încălzeau inima fraților din arcul intracarpatic, precum necazurile și grelele încercări erau receptate cu durere. Pline de compasiune sînt articolele privitoare la marele incendiu ce a cuprins Bucureștii în primăvara anului 1847. În coloanele gazetei din Blaj a apărut și articolul *Apelul la compatrioți*, publicat de „Albina românească” la 30 martie 1847 și încheiat cu numele persoanelor din Iași care au hotărît să ajute material pe frații lor din București loviți de incendiu.

Privind legătura strînsă dintre cele trei Principate, semnificativ este și faptul că „Organul luminării” ajungea în toate ținuturile locuite de români — Iași, București, Birlad, Buzău, Craiova, Brăila, Botoșani.

Pînă la declanșarea revoluției de la 1848, din cauza condițiilor grele în care apărea, gazeta redactată de Timotei Cipariu nu a avut posibilitatea să trateze deschis principalele frămîntări ale românilor din Transilvania. Totuși, s-a recurs la cele mai variate și iscusite căi și metode pentru a se aborda problemele naționale și politice ale românilor. Astfel, ridicîndu-se problema luptei pentru libertate a popoarelor, se viza în mod indirect și lupta pentru libertate a poporului român sau ridicîndu-se problema egalității tuturor oamenilor indiferent de religie și rasă, se viza în mod indirect și situația românilor din Transilvania.

Valul revoluționar european de la 1848 a fost înregistrat moment cu moment de către „Organul luminării” începînd cu Palermo și continuînd cu Parisul, Viena, Budapesta, tonul redactării trecînd succesiv de la cel al unei simple informații pînă la îmbrățișarea fierbinte a ideilor revoluționare.

² „Organul luminării”, nr. I, 4 ianuarie, 1847, p. 4.

³ *Ibidem*, nr. VII, 14 februarie, 1847, p. 30.

Modalitatea în care s-au reflectat diferite aspecte ale revoluției române de la 1848 în gazeta blăjeană prezintă un interes sporit, deoarece aceasta a fost redactată chiar în orașelul unde s-au ținut cele trei adunări naționale ale românilor. Totodată, se impune a fi subliniat faptul că „Organul luminării“, în pofida numeroaselor și puternicelor contradicții de ordin național existente la acea dată în Transilvania, a ținut sus în permanență făclia strălucitoare a adevărului și dreptății, a libertății și independenței popoarelor. Relevante în acest sens sînt următoarele rînduri : „Ca popor, dreptul dintii și mai esențial ca și datoria e de a conserva și apăra naționalitatea românească. Noi nu vrem a aduce prejudicii naționalităților străine, nici măcar nu dorim ca naționalități străine să se absorabă în naționalitatea română“⁴.

Pentru a fi în deplină concordanță cu spiritul vremii, editorii s-au gîndit chiar și la schimbarea denumirii gazetei. Fiind adînc înrădăcinate în conștiința poporului cuvintele „națiune“, „naționalitate“, „național“, redacția decide ca noul titlu să fie „Organul național“.

Atenția gazetei a fost captată de prima adunare a românilor din 18/30 aprilie 1848 de la Blaj. Descrierea și impresiile despre adunare sînt prezentate într-o manieră plină de înflăcărare și entuziasm : „Acest popor fript de dogoarea soarelui și de sete răbda ore întregi fără a se mișca măcar o urmă de la locul său ... Entuziasmul cu care asculta cuvintele însuflețitoare și ascultarea de îndemnurile oratorilor erau nemărginite“⁵.

Adunarea din Duminea Tomii a cimentat legăturile dintre intelectualitatea revoluționară și masele țărănești și a relevat încă o dată păturii culte românești din Transilvania care este forța socială pe care trebuia să se sprijine în încheștarea pentru cucerirea drepturilor politice și naționale. În același timp, s-a reliefat necesitatea elaborării unui program de luptă care să dirijeze și să canalizeze energia revoluționară a poporului. Drept urmare, în paginile gazetei a apărut articolul intitulat *Ce e de lucrat?*, un program de acțiune conceput de către editorii „Organului luminării“ care conținea, grupate în 12 puncte, revendicările românilor din Transilvania. Obiectivele programului vizau : emanciparea națiunii române, libertatea folosirii limbii române, libertatea cuvîntului și a tiparului, reprezentarea românilor în Dietă proporțional cu numărul lor, școli românești de toate gradele sub controlul statului, pămîntul să fie „scăpat de toată feuditatea și îngreunarea prin robote, decime“ ș.a. La cele 12 puncte mai erau adăugate ștergerea „uniunii celor trei națiuni“ și a privilegiilor feudale, precum și statornicirea egalității între națiuni.

Marea adunare națională din 3/15 mai 1848 a fost descrisă cu minuțiozitate de către „Organul național“, singurul periodic românesc din Blaj și, de altfel, al doilea, alături de „Gazeta de Transilvania“, de pe întreg cuprinsul Ardealului. „Nu zilele Parisului, Berlinului, Vienei, ci zile pline de entuziasm pentru națiunea sa, pentru care puține pagini

⁴ „Organul național“, nr. VI, 16 iunie 1848, p. 28.

⁵ „Organul luminării“, nr. LXIX, 21 aprilie 1948, p. 390.

de istorie sînt așa glorioase...“⁶, acestea sînt cuvintele prin care Timotei Cipariu reda grandoarea adunării românilor.

Ordinea a fost desăvîrșită. „Poporul, la cuvîntul unui june Iancu (Avram Iancu — n.n.), într-un minut se despărți în cete și ulițe. Atît era de ascultător acest numeros popor ce acum crescuse la 30.000 de oameni, și din minut în minut creștea ... Armata recunoscu numaidecît că prezența ei acolo nu putea fi decît de paradă“⁷. Armata masată la Blaj, cu misiunea de a interveni în caz de tulburare a ordinii, și-a folosit armele pentru a trage salve după toasturile oratorilor ținute la masa de la sfîrșitul zilei. Ecourile adunării românilor au răzbătut încă mult timp în paginile „Organului național“.

Hotărîrea arbitrară a Dietei de la Cluj în privința unirii Transilvaniei cu Ungaria, fără a ține seama de poziția românilor, a determinat adîncirea contradicțiilor naționale. În gazeta blăjeană își găsesc reflec-tarea evenimentele dramatice de la Turda, Mihalt, Poiana Arieșului, ținutul Mureșului și din alte locuri. Despre toate acestea se afirmă că sînt un „lucru, ce în timpul libertății, egalității și a fraternității stă ca o maculă neștersă pe foaia umanității“⁸.

Vorbînd în numele unui neam dezmoștenit, dar însetat după dreptate și libertate, doritor de pace și progres, redactorii dezvăluie nerealismul politicii revoluționarilor unguri, subliniind că „și acum cînd toți se îngrijesc de păstrarea naționalității ... și acum în epoca aceasta de libertate voiesc a-și stabiliza și ridica naționalitatea pe ruinele altora. Spiritul timpului însă le va da lor lecțiuni de a cugeta mai omenește. E adevărat că interesele ungarilor sînt comune cu ale noastre și pentru că sînt comune, foarte rău le înțeleg“⁹.

În aceste condiții de înclăștări dramatice privirile redactorilor se îndreaptă pline de speranță spre Principatele surori. Numeroasele informații despre cursul evenimentelor în Moldova și Muntenia evidențiau faptul că revoluționarii din Transilvania erau conștienți de unitatea obiectivelor sociale și naționale ale românilor din toate teritoriile strămoșești. Cu entuziasm a fost anunțată vestea izbucnirii revoluției în Muntenia: „Știrea de ultim moment din BUCUREȘTI, ce în numărul trecut am prezentat-o numai pe scurt, s-a adevărit în modul cel mai strălucit astfel încît să ridice inima la tot românul din toate părțile unde s-ar afla și să insuflă respect și să atragă simpatia Europei doritoare de libertate“¹⁰.

Urmărind mersul revoluției în întreg spațiul românesc redactorii blăjeni îndreptau gîndul tuturor cititorilor spre acea mare lucrare a românilor de ștergere a granițelor artificial trasate în vremuri de restrînte și perpetuate de marile puteri opresoare și de unire într-un singur stat. De altfel ideea unirii tuturor românilor a fost expusă și direct în paginile gazetei, următoarele rînduri fiind edificatoare. „Noi să pășim cu timpul și ne vom îndulci de produsele lui. Puterile unite produc un

⁶ „Organul național“, nr. I, 12 mai 1848, p. 1.

⁷ Ibidem, p. 2.

⁸ Ibidem, nr. II, 26 mai 1848, p. 13.

⁹ Ibidem, nr. XII, 28 iulie 1848, p. 56.

¹⁰ Ibidem, nr. XIX, 7 iulie 1848, p. 45.

rezultat însemnat și o masă de zece milioane poate forma o tărie gigantică”¹¹.

Cele câteva aspecte, succint prezentate în rindurile de față, ne-au dezvăluit, pe de o parte, marea bogăție de idei din paginile gazetei „Organul luminării”, strălucitoare prin cauza îmbrățișată, perene prin conținutul lor, iar pe de altă parte, nejustificata absență sau, în cel mai fericit caz, meteorica menționare a acestei gazete atunci când sînt tratate marile evenimente ale furtunosului an 1848.

**LES DESIDERATA NATIONAUX DES ROUMAINS DE LA TRANSYLVANIE
REFLÉTÉS DANS LA PREMIERE GAZETTE POLITIQUE ROUMAINE
IMPRIMÉ AVEC DES CARACTÈRES LATINS — „L'ORGANE D'ILLUMINATION“**

Résumé

La lutte des Roumains pour l'indépendance et pour l'unité nationale connaît au XIXème siècle une nouvelle arme, respectivement la presse.

Parmi les organismes de presse roumaine un certain lieu occupe le journal „L'organ d'illumination” qui apparaît à Blaj au commencement de l'année 1847.

C'est la première gazette politique roumaine imprimée avec des caractères latines qui, dans le serrement du Roumains pour émancipation nationale, a une importance remarquable.

La problématique abordée et aussi le fait qu'elle est apparue durant les orageux événements de 1848 donne à „L'organ d'illumination” (nommé après „L'organ national”) une signification documentaire à part pour cette période historique.

¹¹ Ibidem, nr. XII, 28 iulie 1848, p. 56.